ΑΠΟ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

ΤΟ ΜΑΡΤΥΡΙΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΣΜΑ

Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς στὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου. Οἱ λησταὶ τοῦ στήνουν καρτέρι. Ὁ Κοσμᾶς στὸ Σεράγι τῆς Χάμκως. Ἡ μητέρα τοῦ Ἀλῆ καὶ ὁ ἐραστής της. Μιὰ προφητεία τοῦ Κοσμᾶ. Ὁ ἐθναπόστολος στὰ χέρια τοῦ δημίου. Ἡ χρυσῆ θήκη μὲ τὴν κάρα τοῦ Ἁγίου. Ὁ θυμὸς ἑνὸς Ὀθωμανοῦ κληρικοῦ. Τί εἶπε ὁ Ἀλῆς.

Βρισκόμαστε στὰ τέλη τοῦ ἔτους 1778. Ἡ χρονολογία αὐτὴ εἶνε σημαντικὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἠπείρου. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴν φάνηκε στὴ σκλαβωμένη χώρα ἕνας θεόπνευστος ἄνθρωπος ποὺ ἐρχότανε ν' ἀναστηλώσῃ τὸ φρόνημα τῶν σκλάβων Ἑλλήνων καὶ νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ὁ δικαίως κατόπιν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία καταταχθεὶς στοὺς ἁγίους τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὁ ἐθνομάρτυς Κοσμᾶς καταγότανε ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἀπόκουρο τῆς Αἰτωλίας. Ἐξαιρετικὰ καὶ μὲ ἀρίστας διδασκαλίας σπουδασμένος, ἐπῆγε ἔπειτα στὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἐφόρεσε τὸ μοναχικὸ ράσο, συνεπλήρωσε τὶς θεολογικές του σπουδὲς καὶ προετοίμασε τὴν ψυχή του γιὰ τὴν ἐθνική του ἀποστολή. Ἀπὸ τὸν Ἄθωνα ἐπῆγε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ πῆρε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τὴν ἄδεια νὰ περιέλθῃ τὶς ἑλληνικὲς ἐκκλησίες καὶ νὰ κηρύξῃ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ ἀλβανόφωνοι χριστιανοὶ τῆς Ἠπείρου διατελοῦσαν σὲ μιὰ μισοάγρια κατάσταση. Ἀγράμματοι, ἀφημένοι στὰ κτηνώδη τους ἔνστικτα, ἀλειτούργητοι λίγο διέφεραν ἀπὸ τὰ ζῶα. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐξεμεταλλεύονταν τὸ ψυχικό τους αὐτὸ σκοτάδι γιὰ νὰ τοὺς τουρκέψουν καὶ πολλὲς οἰκογένειες, μὲ τὴν ἐλαχίστη πίεση ἐπήγαιναν στὰ τζαμιὰ καὶ παρουσιάζονταν στὸ χότζα νὰ τοὺς ἐξισλαμίσῃ «γιὰ νὰ γείνουν ἀγάδες» — ὅπως ἔλεγαν.

Λίγον καιρὸν ἀκόμη καὶ δὲν θὰ ἔμενε ἀλβανόφωνος χριστιανὸς στὴν Ἤπειρο. Τὸν κίνδυνο αὐτὸ τὸν ἐκατάλαβε ὁ μέγας τότε ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος Β' καὶ ἔστειλε τὸν ἱεροκήρυκα Κοσμᾶ στὶς κινδυνεύουσες ἐπαρχίες, ἰδίως στὰ λεγόμενα «χωριὰ τῆς Διαπονιᾶς».

Ἔτσι ἡ καθαυτὸ πατριωτικὴ δρᾶσις τοῦ Κοσμᾶ ἄρχισε ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Μέσα στ' ἄγρια βουνὰ ὁ ἀπόστολος γύριζε ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ σκορπίζοντας τὸ σπόρο τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀγάπης στὰ γράμματα.

Ἐκεῖ ὅμως βρέθηκε ἔξαφνα ἀντιμέτωπος μὲ τοὺς Τουρκαλβανούς. Ἄλλοι γιατὶ εἶχαν ἐρεθισθεῖ ἀπὸ τὸ Χριστιανικὸ κήρυγμα τοῦ Κοσμᾶ, ἄλλοι γιατὶ εἶχαν πιστέψει ὅτι ὁ ἱεραπόστολος ἔφερνε μαζί του χρήματα, τοῦ στῆσαν καρτέρι. Ὁ Κοσμᾶς ὅμως ἔμαθε τοὺς σκοποὺς τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ ἀντὶ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ στενὰ ποὺ τὸν περίμεναν πῆγε κατ' εὐθεῖαν στὸ Σεράγι τοῦ Ἀλῆ. Ὁ Τύραννος ἔλειπε στὰ βουνά, πολεμῶντας μὲ τοὺς Χορμοβίτες. Ὁ Κοσμᾶς χτυπᾷ μὲ θάρρος τὴν πόρτα τοῦ Σεραγιοῦ καὶ ζητεῖ νὰ παρουσιασθῇ στὴ Χάμκω. Ἡ μητέρα τοῦ Ἀλῆ, ἡ τρομερὴ Ἀρβανίτισσα, μὲ τὴν ἀδάμαστη θέλησι, δέχεται ἔκπληκτη τὸν Κοσμᾶ, τὸν φημισμένο ἱεροκήρυκα καὶ τὸν ἐρωτᾷ :

—Καλόγερε, τί θέλεις ἀπὸ μένα ;

—Ἦρθα νὰ σοῦ προφητέψω τὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου. Καὶ ἦρθα ἀκόμη νὰ ζητήσω τὴν προστασία τῆς Χάμκως τῆς μητέρας τοῦ Ἀλῆ !

—Τότε κάθησε κεῖ... Καὶ ποιὲς εἶνε ἡ προφητεῖες σου γιὰ μᾶς ; ρωτᾷ ἡ προληπτικὴ γυναῖκα.

—Ὁ γυιός σου θὰ γείνῃ Βεζύρης μέγας καὶ δυνατός! Δόξες καὶ τιμὲς θὰ σκεπάσουν τὰ γηρατειά σου, ἀρχόντισσα Χάμκω !

—Καὶ τὸ τέλος; ποιὸ θὰ εἶνε τὸ τέλος μας; ξαναρωτᾷ συλλογισμένη ἡ Χάμκω.

—Αὐτὸ δὲν μπορῶ νὰ τὸ προφητέψω. Αὐτὸ εἶνε στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὸ κανονίζει σύμφωνα μὲ τὶς πράξεις τῶν ἀνθρώπων, ἀπαντᾷ ὁ εὔστροφος κληρικός.

—Ἅγιε ἄνθρωπε, θὰ σοῦ δώσω τὴν προστασία ποὺ ζητᾶς γιὰ νὰ περάσῃς ἀπὸ τὰ στενὰ βουνὰ τοῦ Τεπελενιοῦ. Θὰ σοῦ δώσω καὶ χρήματα...

—Ὄχι γιὰ μένα! Γιὰ τοὺς φτωχούς μου.

—Γιὰ τοὺς φτωχούς σου... Θέλω ὅμως νὰ μοῦ κάνῃς μιὰ χάρη ἀκόμη. Νὰ μοῦ πῇς καὶ τὴ μοῖρα ἑνὸς ἄλλου ἀνθρώπου... δικοῦ μου... Τοῦ... Τσαοὺς Πρίφτη!... Θέλεις νὰ τόνε φωνάξω νἄρθῃ; Μέσα εἶνε.

—Ὄχι ἀρχόντισσα Χάμκω, τὸν ξέρω, ἐμουρμούρισε ὁ Κοσμᾶς ζαρώνοντας τὰ φρύδια.

Καὶ ἀλήθεια, ποιὸς δὲν ἤξερε στὴν Ἤπειρο τὸν περίφημο Δημήτρη Τσαοὺς Πρίφτη, τὸν ὄμορφο γυιὸ τοῦ Παπᾶ Κώστα Δήμου τοῦ Χορμοβίτη; Στὴν ἀρχὴ ἐπιστάτης στὸ σπίτι τῆς Χάμκως, ἔγεινε φίλος της ἀμέσως μόλις ἡ ὡραία ἀκόμη καὶ πλούσια Ἀρβανίτισσα ἐχήρεψε.

Τώρα ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη τὴν ἐλεεινὴ ζωὴ τῆς ἀκολασίας, ἀλλ' ἡ Χάμκω ἦταν πάντα ἀνήσυχη καὶ νὰ τώρα ποὺ ἤθελε νὰ μάθῃ ἀπὸ τὸν ἅγιο ἄνθρωπο, τὸ μέλλον τοῦ ἔρωτός της. Ἀλλ' ὁ Κοσμᾶς βρῆκε τρόπο νὰ ξεφύγῃ μὲ διφορούμενες ἀπαντήσεις καὶ βιάστηκε ν' ἀφήσῃ τὸ Σεράγι, συνοδευόμενος ἀπὸ τὴν ἔνοπλη συνοδεία ποὺ τοῦ ἔδωσε ἡ Χάμκω.

***

Μιὰ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴν κώμη Λέκλα, σ' ἕνα βουνὸ ἦταν τὸ στρατόπεδο τοῦ Ἀλῆ, ποὺ βρισκόταν τότε στὴν ἀκμὴ τῆς ἀνδρικῆς του ἡλικίας.

Ὁ Ἀλῆς δέχτηκε μὲ τιμὴ τὸν ἀπεσταλμένο τῆς μάνας του καὶ τὸν περιποιήθηκε. Σφαχτὸ ψήθηκε γιὰ τὸν «πάτερ Κοσμᾶ» κάτω ἀπὸ ἕνα ἔλατο, καὶ ἐκεῖ ὁ Ἀλῆς ἄκουσε τὶς εὐχάριστες προφητεῖες γιὰ τὴν τύχη του.

Ἀπὸ τὸ Τεπελένι ὁ Κοσμᾶς, μὲ τὴν προστασία τοῦ Ἀλῆ, ἐπῆγε στὸ διαμέρισμα τοῦ Μπερατίου, ὅπου ἔμεινε πολὺν καιρὸ ἱδρύοντας σχολεῖα καὶ διδάσκοντας τοὺς χριστιανούς. Φαίνεται ὅμως πὼς στὶς κατηχήσεις του ἐσυμβούλευε τοὺς πιστοὺς νὰ μὴν ἔχουν καμμίαν ἐπικοινωνία καὶ συναλλαγὴ μὲ τοὺς Ἑβραίους, πρᾶγμα ποὺ ἔκανε τοὺς τελευταίους αὐτοὺς νὰ μαίνωνται ἐναντίον του. Ἔκαναν λοιπὸν συμβούλια καὶ ἔβαλαν σὲ ἐνέργεια τὴν ἴδια μέθοδο μὲ τὴν ὁποίαν ἐξόντωσαν καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό. Κατηγόρησαν τὸν Κοσμᾶ στοὺς Τούρκους ὅτι κηρύττει τὴν ἐπανάστασι ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ διοικητὴς τοῦ Μπερατίου Κιοὺρτ Πασᾶς διέταξε ἀμέσως τὴν σύλληψι τοῦ Κοσμᾶ. Ἀπὸ χειρόγραφο χρονικό, ποὺ σώζεται στὰ Ἀρχεῖα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Πειραιῶς, μαθαίνουμε ὅτι ὁ ἐθναπόστολος συνελήφθη κατὰ τὸν Αὔγουστο τοῦ 1779 στὸ χωριὸ Μαγιακλῆ.

Στὶς 24 Αὐγούστου ἕνας ἀτσίγγανος δήμιος ἐμπῆκε μέσα στὸ μπουντροῦμι ὅπου εἶχαν φυλακίσει τὸν Κοσμᾶ καὶ τὸν ἔπνιξε μ' ἕνα σχοινί.

Τὴν ἴδια νύχτα ἔρριξαν τὸ πτῶμα του στὸ γειτονικὸ ποταμὸ Ἄψο. Τὸ ποτάμι τὸν ἔβγαλε στὸ χωριὸ Κολικούδας, ὅπου τὸν βρῆκαν χριστιανοὶ καὶ τὸν ἔθαψαν στὴν ἐκκλησία τῶν ἁγίων Πάντων.

Γιὰ τὴν ἱστορία ὅμως, εἶνε ἀνάγκη ν' ἀναφέρουμε καὶ μιὰ ἄλλη παράδοσι περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Κοσμᾶ : Ἕνας δισέγγονος τοῦ Κιοὺρτ Πασᾶ ὀνομαζόμενος Ἀλῆ Μπέης διηγόταν ὅτι ὁ προπάππος του εἶχε λάβει ἔκθεσιν ἑνὸς δημοσίου εἰσπράκτορος ὁ ὁποῖος ἀνέφερε ὅτι ἡ εἰσπράξεις τῶν φόρων χριστιανῶν τῆς δικαιοδοσίας του ἠλαττώθησαν σημαντικῶς, γιατὶ οἱ γεωργοὶ ἄφησαν τὶς δουλειές τους καὶ τρέχουν πίσω ἀπὸ ἕναν Καλόγερο ποὺ κάνει τὸν προφήτη. Ὁ Κιοὺρτ Πασᾶς διέταξε τὸν εἰσπράκτορα «νὰ κάνῃ τερμπιέ» δηλαδὴ νὰ τιμωρήσῃ τὸν αἴτιο τῆς ζημίας αὐτῆς τοῦ Δημοσίου, ἐκεῖνος ὅμως ἐξήγησε ὅπως ἤθελε τὴ λέξι, συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσε τὸν ἱεραπόστολο. Ὅταν δὲ κατόπιν ἐπληροφορήθη ὁ Πασᾶς τὸ γεγονός, τόσο, ἐθύμωσε—λέγει ἡ παράδοσις—ὥστε διέταξε τὴ σύλληψι τοῦ εἰσπράκτορος τὸν ὁποῖο κατεδίκασε σὲ θάνατο. Ἰσχυροὶ ὅμως Ὀθωμανοὶ τοῦ Μπερατίου, μὲ πολλὲς ἱκεσίες, κατώρθωσαν νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τοῦ ὁμοθρήσκου των εἰσπράκτορος.

***

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὅταν ἔμαθε τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ φίλου του ἱεραποστόλου ἐθύμωσε πολὺ καὶ ἐλυπήθη. Ἔγραψε στὸν ἐχθρό του Κιοὺρτ Πασᾶ ἕνα γράμμα γεμᾶτο φοβέρες.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔλαβε οἰκτρὸ τέλος καὶ ἕνα πρόσωπο τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ὁ Τσαοὺς Πρίφτης, ὁ ἐραστὴς τῆς Χάμκως. Ὁ Ἀλῆς, ποὺ εἶχε γυρίσει στὸ Τεπελένι, ἔμαθε τὶς ἔνοχες σχέσεις τῆς μητέρας του μὲ τὸν ἐπιστάτη τῆς περιουσίας της καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ.

Παρέδωσε τὸν Τσαοὺς Πρίφτη στὸν ἀρχηγὸ τῶν σφαγέων του, τὸν ὠμὸ καὶ ἄγριο Ἰσοὺφ Ἀράπη—προσωπικὸ ἐχθρὸ τοῦ Πρίφτη—ὁ ὁποῖος τὸν ἐπέρασε σὲ μιὰ σούβλα καὶ τὸν ἔψησε ζωντανὸ σὰν κριάρι!...

Στὸν τόπο ὅπου ἐμαρτύρησε ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς, ὕστερ' ἀπὸ χρόνια οἱ Χριστιανοί, ἔχτισαν ἐκκλησίαν τιμουμένην στ' ὄνομά του. Ὁ Ἀλῆς γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμη ἔστειλε μιὰ χρυσοκέντητη θήκη μέσα στὴν ὁποίαν οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ ἔβαλαν τὴν κάρα τοῦ μάρτυρος.

Ὅταν πιὰ ὁ Ἀλῆς ἔγεινε μέγας καὶ πολὺς Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ πάσης Ἠπείρου, ὅταν πρίγκηπες καὶ βασιλεῖς ἐπήγαιναν νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν, ὅταν ἔφτασε στὸ κατακόρυφο τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυνάμεως, θυμήθηκε τὴν προφητεία ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Κοσμᾶς στὸ βουνὸ τῆς Λέκλας. Δυὸ καλόγηροι ἐξεκίνησαν νὰ τοῦ φέρουν στὰ Γιάννενα τὴ χρυσὴ θήκη μὲ τὴν τιμία κάρα. Ὁ Ἀλῆς τοὺς ὑποδέχτηκε μὲ τιμές. Διέταξε νὰ περιέλθουν ἁγιάζοντες ὄχι μόνο τὰ δωμάτια τῆς Κυρὰ Βασιλικῆς, ἀλλὰ καὶ ὅλο τὸ Σεράγι. Τὴ σκηνὴ αὐτὴ διηγεῖται ὁ Γ. Οἰκονόμου ποὺ ἐχρημάτισε γραμματικὸς στὴν αὐλὴ τοῦ Σατράπου. Μόλις οἱ καλόγηροι ἐμπῆκαν στὴν αἴθουσα μὲ τὸ λείψανο, ὁ Ἀλῆς σηκώθηκε ἀπὸ τὰ μαξιλάρια του, ἐπῆρε τὴν θήκη, τὴν ἐφίλησε μὲ εὐλάβεια καὶ τὴν ἔβαλε ἐπάνω σ' ἕνα πολυτελὲς προσκέφαλο. Κατὰ σύμπτωσι ἐκείνη τὴν ὥρα ἔτυχε νὰ βρίσκεται στὴν αἴθουσα ἕνας Ὀθωμανὸς ἀνώτερος κληρικός, ὁ Σέχης Χατζῆ Σεχρῆ Ἐφέντης, ὁ ὁποῖος σκανδαλισθεὶς ἀπὸ τὸ θέαμα, εἶπε στὸν Ἀλῆ:

—Ἐσταϊφουρλά, ἐφέντημ ! Ἐσταϊφουρλά ! (δηλαδή: «Ἁμάρτησες, Κύριε, ἁμάρτησες !)

Ὁ Ἀλῆς μὲ θυμὸ ἀπάντησε:

— Πώ, εἶσαι ζουρλός, καϋμένε Σέχη ! Πώ, νἄξερες δὲν ἔλεγες ἔτσι... Τοῦτο τὸ καλόγερο , ὡρέ, Χατζῆ, ἦταν ἀληθινὸς προφήτης Βαλαχῆ, Μπιλαχῆ, ἦρθε στὸ Βουνὸ καὶ μὲ βρῆκε καὶ μ' εὐχήθηκε, ὡρέ, καὶ μοὖπε ὅλα ὅσα ἔκανα σἂν νὰ τἄχε γραμμένα στὸ κιτάπι. Πώ, ἕνα λησμόνησα νὰ τὸ ρώταγα... Ποιὸ θἆναι τὸ τέλος μου....

Ἔσκυψε, ἔπειτα ξαναφίλησε τὴν κάρα καὶ τὴν ἐγύρισε στοὺς μοναχοὺς μὲ μιὰ φοῦχτα ρουμπιέδες (χρυσᾶ νομίσματα).

Ὁ Κοσμᾶς ἵδρυσε σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἑκατοντάδες σχολείων, γεγονὸς σπουδαιότατο γιὰ τὴν ἐθνικὴ μόρφωσι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.